

บทความปริทัศน์หนังสือ

“หลัง รอย ยิ้ม” เรื่องเล่าพลิกฟื้นตัวตนและชุมชนชายแดนใต้

ซาริฮาน สุหลง¹

ห้วงเวลามากกว่า 15 ปีนับแต่การปะทุขึ้นของเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ความรุนแรงยังคงก่อตัวมากยิ่งขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ชายแดนใต้แทบทุกสาขาอาชีพและทุกศาสนา และยังสะท้อนถึงผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้ที่ตกเป็นภาระของรัฐที่ต้องได้รับการเยียวยา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีที่สูญเสียเสาหลักของครอบครัวและเผชิญกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมภายใต้กฎหมายพิเศษ กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างกัน เกิดการผลักดันให้เกิดการสานเสวนาร่วมกัน จนนำมาสู่การเล่าเรื่องของตนเองผ่านตัวหนังสือให้คนนอกได้รับรู้

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเล่าที่ร้อยเรียงจากความเจ็บปวดของผู้สูญเสียและได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ทั้งหมด 22 ชีวิต ประกอบด้วย กลุ่มผู้หญิง เด็กกำพร้า ผู้ชายสูญเสีย และเสียงจากผู้ต้องหาคดีความมั่นคงภายใต้ความรุนแรงที่คุกรุ่นมาตั้งแต่ปี 2547 เพื่อสื่อสารทางตรงว่าเกิดอะไร

1 นักวิจัยศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขึ้นกับพวกเขาเหล่านี้ และมากไปกว่าเรื่องเล่า หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของการเหยียดผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่ทำให้เกิดพัฒนาการของผู้คนท่ามกลางความรุนแรงในฐานะเหยื่อ สามารถพลิกฟื้นตนเองและชุมชนไปสู่ความเข้าใจร่วมกัน

บรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ ได้ออกแบบการเล่าเรื่อง โดยแบ่งผู้เล่าเรื่องเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน และกลุ่มอดีตผู้ต้องหาคดีความมั่นคง โดยทั้งสองกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วยความหลากหลาย ทั้งชาย หญิง เด็กและผู้ใหญ่ รวมถึงคนมุสลิมและคนพุทธ เพื่อให้มีความหลากหลายของมุมมอง ผู้เขียนแต่ละคนจะเล่าเรื่องที่มีเนื้อหาที่สำคัญคือ ชีวิตของผู้เล่าเรื่อง ครอบครัว และชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงจะเล่าถึงช่วงเวลาที่เป็นจุดเปลี่ยนในชีวิต จนนำไปสู่การรับมือและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้เล่าหลายคนสื่อสารผ่านตัวอักษรที่สามารถทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความสะเทือนใจ ในเรื่องเล่าของหญิงซึ่งเป็นแม่ที่สูญเสียลูกชายในเหตุการณ์ความรุนแรง เป็นการเขียนที่เต็มไปด้วยความห่วงใยและแสดงความกังวลอย่างเห็นได้ชัด ในกรณีของอดีตผู้ต้องหาคดีความมั่นคง ซึ่งนอกจากจะประสบปัญหากับคดีความมั่นคงแล้ว ปัญหาครอบครัวที่ตามมา ก็เป็นเรื่องสะเทือนใจที่ใครหลายคนอาจจะเก็บซ่อนความเศร้าไว้ไม่อยู่ เรื่องเล่าจากหลายมุมมองในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นเหมือนบทละครบทหนึ่งไม่สามารถหวนย้อนไปได้ละคร แต่เป็นเรื่องจริงที่ยากจะผ่านพ้นไปได้

เรื่องราวของการก้าวข้ามความกลัวที่เป็นเพียง ‘ผู้ถูกกระทำ’ มายืนเป็นแนวหน้าในการเรียกร้องความยุติธรรมในบ้านเกิดของตนจึงเป็นก้าวสำคัญของการพลิกฟื้น กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการติดตามอ่าน ทำให้มองเห็นภาพกว้างของสถานการณ์ผู้สูญเสียท่ามกลางเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สามารถข้ามผ่านปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวสู่บทบาทของนักเคลื่อนไหวเพื่อยุติความขัดแย้งด้วยสันติภาพของใครหลายคนในฐานะผู้เขียนในหนังสือเล่มนี้ด้วย

ในท้ายที่สุดแล้ว หนังสือเล่มนี้ นอกจากจะเป็นเรื่องเล่าของผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวสังเวชีวิต บาดเจ็บ หรือ แม้แต่ถูกดำเนินคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ยังสามารถหาข้อค้นพบได้อีกว่า กลุ่มคนเหล่านี้ได้ปรับเปลี่ยนตัวเองในระดับทัศนคติ พฤติกรรม และ วิถีชีวิต อันได้แก่การค้นพบศักยภาพของตัวเอง การหันมาทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น เจือไนสำคัญของ การเปลี่ยนแปลง ส่วนหนึ่งมาจากการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายทางสังคม ในกระบวนการเยียวยา ที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน การรับฟังปัญหาของผู้อื่น และการเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหที่ต้องเผชิญร่วมกัน เครือข่ายกิจกรรมเป็นทุนทางสังคมที่เอื้อให้ทำงานเพื่อส่วนรวมได้ ส่วนทุนทางสังคมดั้งเดิมอันได้แก่ ครอบครัว และเครือญาติช่วยประคับประคองชีวิตส่วนตัวและครอบครัว

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้สามารถตอบโจทย์ของผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของผู้ที่ดำเนินชีวิตท่ามกลางความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านเรื่องเล่าของกลุ่มคนที่สูญเสียจากความรุนแรงโดยตรง สำหรับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของปัญหาความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้ หนังสือเล่มนี้เป็นอีกหนึ่งองค์ความรู้ สามารถถ่ายทอดความเป็นมาของความรุนแรงและวิถีชีวิตที่แท้จริง จนถึงสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ดี สำหรับผู้สนใจลึกไปถึงปัญหาและกระบวนการเยียวยาในพื้นที่ ทั้งจากกลุ่มประชาสังคมและหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ หนังสือเล่มนี้ก็เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญแก่ผู้อ่านอีกด้วย